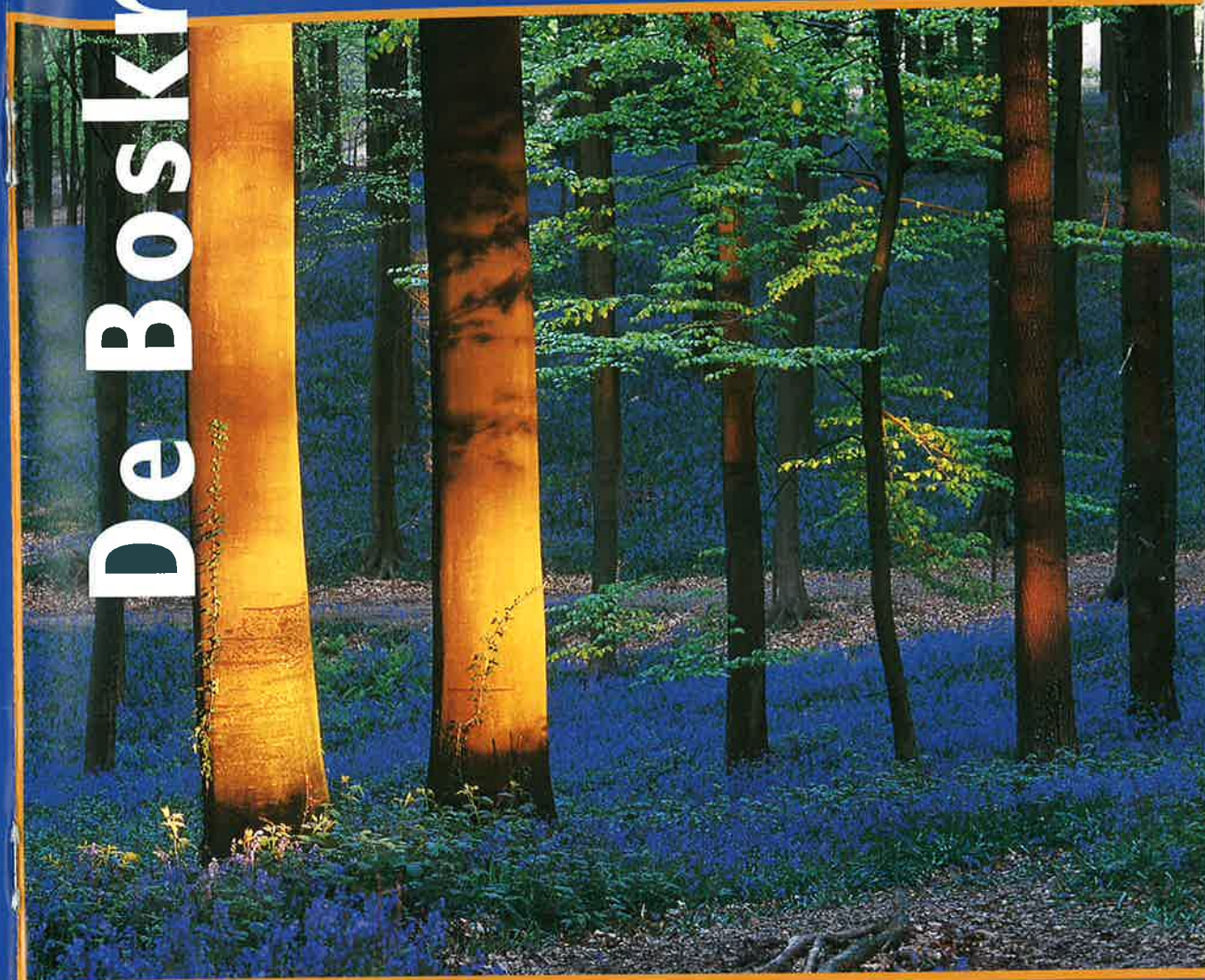

De Boskrant

twemaandelijkse tijdschrift • januari-februari • 32de jaargang nr. 1 • ISSN 0773-137 X
Afgiftekantoor: 9090 Melle 1

Mededelingsblad van
Vereniging voor Bos in Vlaanderen

Januari
Februari
2002

VBV
Mededelingsblad van 'Vereniging voor Bos in Vlaanderen'

Geraardsbergsesteenweg 267, 9090 Gontrode
tel.: 09 252 21 13 fax: 09 252 54 66 e-mail: info@vbw.be webpagina: www.vbw.be
tweemaandelijks tijdschrift – verschijnt 5 maal per jaar
januari-februari • 32ste jaargang nr. 1
ISSN 0773 137 X • Afgiftekantoor: 9090 Melle 1

Werken mee aan dit nummer

Kris Buyse, Johnny Cornelis, Domir De Bakker,
Wim De Maeyer, An De Schrijver, K. Desender,
Bert De Somviele, Myriam Dumortier,
Vincent Kint, Sebastiaan Luyssaert,
Jean-Pierre Maelfait, Lieven Nachtergaele,
M. Ransy, Peter Raymaekers, W. Rentmeesters.

Eindredactie

Dries Gorissen, Inge Serbruyns,
Geert Van Kerckhove.

Artikels en berichten

Artikels en berichten kunnen steeds toegezonden worden naar het adres van de vbv. Zij zullen voor publicatie aan de redactieraad worden voorgelegd. Gedeeltelijke of gehele overname is steeds toegelaten mits bronvermelding.

Bijdrage

Lidgeld + Boskrant: € 13,63
Lidgeld + Boskrant + Groene Band: € 16,11
Lidgeld student (Boskrant + Groene Band): € 8,68
Te storten op rekening 448-3605351-56

Gedrukt op chloorvrij gebleekt kringlooppapier

Foto voorpagina: Bosbeeld
© Nobert Huys, Fennec-Films

Editoriaal	1
Bosgroepen	2
Bosgroepen in Vlaanderen	2
Tropisch Bos	7
Bomen buiten het bos	7
Uit de vereniging	11
Studiedag Bosomvorming	11
Verken het bos	15
Wandelen in het Rodebos en de Laanvallei	15
Uit de vereniging	20
Activiteitenkalender vbv	20
vbv-voorjaarsexcursie in het Neigembos	20
Algemene Vergadering vbv	21
Uit de sector	23
Het Natuurrapport 2001 en de bossen	23
Pro Silva	26
Bosbeheer & Biodiversiteit	26
Deel 12: bosbeheer en spinnen	26
Uit de sector	32
Houthappening 2002	32

De door U meegedeelde en op het verzendetiket afgedrukte persoonsgegevens, werden opgeslagen in een bestand dat beheerd wordt door onze vereniging. Ze worden uitsluitend gebruikt voor verzending van onze tijdschriften, documentatie en informatie m.b.t. onze vereniging. U heeft recht op inzage van uw persoonlijke gegevens en kunt hiervan altijd verbetering vragen. Bij het openbaar register kan altijd aanvullende informatie worden bekomen.

wet van 8/12/92
ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Toch de beste wensen

AN DE SCHRIJVER

Het is misschien ongebruikelijk om het jaar niet met een optimistische noot te starten maar nood breekt wet en de nood is hoog. Vlaanderen blijft immers sukkelen op de lange weg naar voldoende bescherming van bos en natuur. Vooral verzuring en vermesting, twee van de ernstigste 'bos-ziektes', blijven onvoldoende aangepakt. In het rapport waarmee leerling Vlaanderen de kerstvakantie introk waren de vakken verzuring en vermesting twee dikke buizen en het ziet er niet naar uit dat de leerling snel beter zijn best gaat doen.

Zo blijkt Vlaanderen het begrip 'kritische last' maar niet onder de knie te krijgen. Nochtans een simpel begrip: het is het niveau van vervuiling waaronder je moet blijven om geen onherstelbare schade aan te richten aan een ecosysteem. Vervuil je meer dan verniel je wat niet van jou is, met name het bos voor de komende generaties. Op lange termijn beoogt het Vlaamse Milieubeleidsplan een daling van de deposities tot beneden deze kritische lasten, wat betekent dat de zuurdeposities met zo'n 73% moeten dalen t.o.v. 1990. In eerste instantie wou men tegen 2002 een daling realiseren van 43%. Maar zelfs dit cijfer benaderen we niet: we halen amper een daling van iets meer dan 20% en dat is voornamelijk te danken aan de verminderde uitstoot van zwavel vanuit de industrie. Om echter de vooropgestelde doelstelling te bereiken, moet ook de stikstofuitstoot omlaag, welke vooral afkomstig is van landbouwactiviteit. De stikstofdepositie in Vlaanderen bedraagt vandaag gemiddeld 40 kg/ha.j terwijl het Milieubeleidsplan tegen 2002 27 kg/ha.j. wou halen. In 99% van de ecosystemen worden de kritische lasten voor stikstof momenteel nog overschreden. Cijfers die voor zich spreken en die bepaald ontmoedigend werken.

En toch. Het doet ons als wetenschappers ferm deugd te zien dat in verschillende sectoren de belangstelling voor deze problematiek groeit. Vooral de aanwezigheid van vele terreinbeheerders op onze studiedag rond bosomvorming als maatregel tegen verzuring en vermesting was een hart onder de riem. Wetenschappers hebben immers dikwijls het gevoel onderzoek te verrichten waarvan de resultaten, bij gebrek aan overleg, in stoffige archieven en bibliotheken verdwijnen. Meer dergelijk direct contact tussen onderzoekers, beleidsmensen en terreinbeheerders is de enige weg om droge cijfers op papier te vertalen naar werkelijke acties op terrein.

Bosgroepen in Vlaanderen

WIM DE MAEYER

De bosgroepen zijn dit jaar in de Boskrant een centraal thema. Gedurende het hele jaar willen we u meer informeren over de opdracht en de werking van de bosgroepen in Vlaanderen. Wat zijn bosgroepen? Welke rol spelen de bosgroepen in de relatie tussen de bosteigenaars onderling en tot de bosgebruiker? De komende edities willen we de Boskrantlezer een beter inzicht geven in het belang van de bosgroepen en gaan we telkens dieper in op een aantal specifieke thema's.

De bosoppervlakte in Vlaanderen is zeer klein en bovendien enorm versnipperd: de meeste bosteigendommen zijn zelfs kleiner dan 1 ha! Volgens de nieuwe boskartering telt Vlaanderen ongeveer 146.000 ha bos. Naar schatting ongeveer 70% van deze oppervlakte is privé-eigendom.

Voor de eigenaars van deze kleine bosperceeltjes is het beheer dan ook financieel onrendabel. Bovendien hebben ze vaak weinig kennis van specifieke beheermaatregelen en van de bestaande wetgeving, waardoor ze door hun eigen bos de bomen niet meer zien. Een bijkomend gevolg van de eigendomsversnippering is de machteloosheid van de eigenaars tegenover recreatiedruk, niet geregeld bosgebruik, sluikstorters, ...

Wat is een bosgroep?

Om de grote groep van bosteigenaars bij het bosbeheer te betrekken, werd in Vlaanderen gestart met de oprichting van bosgroepen. Door een samenwerking tussen verschillende eigenaars kunnen onder meer de beheerkosten worden gedrukt. De bosgroepen willen een oplossing bieden voor de problemen waarmee de privé-bosteigenaars te kampen hebben en een informatiekanaal zijn in verband met bosbeheer. In zekere zin kan de grote eigendomsversnippering ook wel gezien worden als een opportuniteit. Door deze grote groep van mensen te informeren, te sensibiliseren en hen aan te moedigen om

hun bossen te beheren, kan een draagvlak gecreëerd worden voor een duurzaam bosbeheer in Vlaanderen.

Een bosgroep is een vrijwillig samenwerkingsverband tussen verschillende bosteigenaars, zowel openbaar als privé, waarbij alle partners op gelijke voet staan met elkaar. In deze samenwerking staat de beheervrijheid van de eigenaar steeds centraal. De bosgroep kan optreden als organisator van gezamenlijke beheerwerken en houtverkoop. Door de houtverkoop gezamenlijk te organiseren kunnen gunstigere houtprijzen verkregen worden tegen een lagere kost voor de eigenaar. Afspraken over het gemeenschappelijk inzetten van arbeiders en materiaal maken het uitvoeren van beheerwerken betaalbaar. De bosgroep kan de administratieve rompslomp voor de eigenaars aanzienlijk verminderen. Ook kan de eigenaar er terecht voor allerlei bosbouwkundige informatie, in de vorm van individueel advies, cursussen en excursies. Omdat ze een neutrale positie inneemt tussen overheden, eigenaars en bosgebruikers, is de bosgroep een geschikte plaats voor overleg tussen verschillende bosteigenaars, natuurverenigingen en bosgebruikers. Afspraken rond recreatie en ecologische aspecten van het bos kunnen hier gemaakt worden.

De pilootprojecten

Om de bosgroepen uit de startblokken te helpen, en in afwachting van het uitvoeringsbe-

Overzichtskarta van de huidige bosgroepen.

sluit rond bosgroepen, werden pilootprojecten opgericht. Dit zijn overeenkomsten tussen de Vlaamse overheid enerzijds en provinciebesturen, regionale landschappen of andere verenigingen anderzijds. Momenteel lopen er 6 pilootprojecten verspreid over de provincies Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. Tegen 2006 zou er in Vlaanderen een gebiedsdekkend netwerk van 19 bosgroepen moeten ingesteld worden. Op die manier zou in de toekomst elke individuele bosteigenaar in Vlaanderen een beroep moeten kunnen doen op de diensten van een bosgroep.

Wat is nu de bedoeling van deze pilootprojecten? Geleidelijk aan is bij afdeling Bos & Groen de overtuiging ontstaan dat het concept bosgroep – indien toegepast over heel Vlaanderen – een belangrijke schakel kan vormen om de afstand tussen bosteigenaar en bosbeleid kleiner te maken. Beter georganiseerde bosteigenaars kunnen beter geïnformeerd worden en ze kunnen gemakkelijker bij het beleid betrokken worden. Individuele

eigenaars zijn vaak niet in staat om in hun eentje te voldoen aan de steeds toenemende eisen die de maatschappij de dag van vandaag aan het beheer van hun bossen stelt. Bovendien zijn veel actuele thema's hen zo goed als onbekend: afbakening VEN (Vlaams Ecologisch Netwerk), richtlijngebieden, stand-still principe, criteria duurzaam bosbeheer, certificering, natuurgericht beheer, enz.

De bosgroep is een kanaal dat de eigenaar informeert over al deze zaken. Daarnaast reikt ze ook concreet methodes en middelen aan om aan al die toenemende eisen te voldoen. Door samenwerking tussen bosteigenaars, gecombineerd met financiële ondersteuning door de overheid en andere instanties, worden een hele reeks acties mogelijk en betaalbaar. Dit kan bijvoorbeeld gaan over het opstellen van gezamenlijke beheerplannen die voldoen aan de criteria duurzaam bosbeheer, het uitvoeren van gezamenlijke beheerwerken en houtverkopen, het opstellen van toegankelijkheidsreglementen voor een heel boscomplex, ...

De bosgroepen organiseren o.a. gezamenlijke houtverkoop. Foto: Kris Buysse.

Bosgroep Kempense Heuvelrug

Reeds in 1994 startte het eerste pilootproject onder de titel 'Bosverplegingsproject Kempense Heuvelrug'. Dit project kwam tot stand op initiatief van het provinciebestuur van Antwerpen, naar aanleiding van een inventaris van de Centrale Kempense heuvelrug. Uit deze inventaris bleek de enorme versnippering van het bos en het gebrekkig bosbeheer. Om

hieraan te verhelpen werden met de steun van het Vlaams Gewest een arbeidersploeg, een ploegbaas en een ingenieur aangeworven. Deze ploeg kon tegen billijke prijzen in deze verwaarloosde privé-bossen de beheerachterstand inhalen.

Vanaf 1996 werd een jaarlijkse gezamenlijke houtverkoop georganiseerd. Het hout dat voor elk individueel perceel onverkoopbaar leek, leverde in de gezamenlijk verkoop voor de eigenaars verrassend hoge prijzen op. Al gauw bleek dat er bij de privé-boseigenaars een grote nood was aan individueel advies over bosbeheer en begeleiding bij de administratieve beslommeringen, zoals het aanvragen van kapmachtiging, het opstellen van een beheerplan en het aanvragen van subsidies.

Bosgroep West-Limburg

In 1997 werd door het Vlaams Gewest samen met de provincie Limburg de bosgroep West-Limburg opgestart. In tegenstelling tot de Kempense Heuvelrug was hier geen arbeidersploeg ter beschikking. De coördinator kreeg als opdracht om zoveel mogelijk te proberen de privé-sector te betrekken bij het project. Dit leidde tot modelovereenkomsten voor de aanduiding van dunningen, en voor de bestrijding van Amerikaanse vogelkers. Verder is de adviesverlenende functie van de coördinator hier cruciaal.

Bosgroep Noord-Hageland

In 1998 startte het derde project in Noord-Hageland. De uitvoering van dit project werd op vraag van de provincie Vlaams-Brabant toevertrouwd aan het Regionaal landschap Noord-Hageland. Hier zag het provinciebestuur wel heil in het aanstellen van een arbeidersploeg. Alhoewel de opleiding en begeleiding van langdurig werklozen in een dergelijke ploeg heel wat inspanningen vergt, blijkt

Regeling voor de erkenning en subsidiëring van bosgroepen

Gestuurd door ervaringen zowel uit de eigen pilootprojecten als uit Nederland en andere Europese landen, kwam geleidelijk een algemeen concept voor de erkenning en subsidiëring van bosgroepen tot stand.

Door de wijziging aan het Bosdecreet op 18/05/1999 werd er een decretale basis gelegd voor het instellen van een regeling rond bosgroepen. In artikel 41bis, werden de doelstellingen van een bosgroep opgesomd. De afdeling Bos & Groen heeft daarenboven een erkennings- en subsidieregeling voor bosgroepen uitgewerkt en deze zou in de loop van dit jaar in de vorm van een uitvoeringsbesluit van kracht moeten worden. Hierin wordt aan de Vlaamse regering de bevoegdheid gegeven om de regels voor de erkenning vast te leggen en om subsidies te verlenen. Ook het Vlaams gewest en alle andere openbare besturen kunnen zelf toetreden tot een bosgroep.

De doelstelling is om tot een gebiedsdekkend netwerk van bosgroepen over heel Vlaanderen te komen tegen 2006. Bij het besluit zal een kaart gevoegd worden met de afbakening van 19 bosgroepen, die elk een gebied van 4.000 à 10.000 ha bos omvatten, naargelang de versnipperingsgraad en de bebossingsindex. De huidige pilootprojecten zullen worden omgevormd tot erkende bosgroepen. Waar nu nog geen pilootprojecten lopen, kan de Vlaamse overheid inspelen op bestaande initiatieven van privé- of openbare bouseigenaars. Zonodig zal de Vlaamse overheid zelf bijkomende pilootprojecten oprichten.

Bosgroepen zullen ook een kanaal zijn ter promotie van de 'criteria duurzaam bosbeheer'. Wanneer het beheer van een bos aan deze set van criteria voldoet, kan het in principe beschouwd worden als een duurzaam bosbeheer. De wetgeving zal wellicht bepalen dat voor alle bossen gelegen binnen het ven de criteria duurzaam bosbeheer zullen van toepassing zijn.

de arbeidersploeg toch een belangrijke sleutel tot het succes van een bosgroep te zijn. De bosgroep kan op die manier op een voor de eigenaar betaalbare manier beheerwerken uitvoeren.

Bosgroep Noord-Oost-Limburg

In 1999 werd nog een andere formule voor het oprichten van een bosgroep uitgetoetst. Ditmaal werd door het Vlaams Gewest ingegaan op de vraag naar financiële steun van een groep grote privé-boseigenaars in Noord-Oost-Limburg, die zichzelf verenigden in een vzw. Die steun werd gegeven via een aanbesteding van de opdracht tot oprichten van een bosgroep aan een privé-bureau, namelijk het Dienstencentrum voor Bosbouw.

Bosgroep Zandrug Maldegem-Stekene

Sinds 1 januari 2001 is in Oost-Vlaanderen, in samenwerking met het provinciebestuur, een eerste bosgroepproject opgestart. Karakteristiek voor deze bosgroep is het grote werkgebied, veroorzaakt door de hoge bebossingsgraad en de enorme bosversnippering in Oost-Vlaanderen. Een andere veel voorkomende problematiek in deze streek zijn de weekendverblijven in bosgebied. De bosgroep Zandrug Maldegem-Stekene plant dit jaar haar eerste gezamenlijke houtverkoop.

Bosgroep Zuiderkempen

Op 1 januari 2002 is de tweede bosgroep in de provincie Antwerpen van start gegaan. Net zoals de bosgroep Kempense Heuvelrug werd een overeenkomst gesloten tussen de Vlaamse Overheid en de provincie Antwerpen. Deze bosgroep zal een beroep doen op dezelfde arbeidersploeg als deze van de bosgroep Kempense Heuvelrug.

Foto: Kris Buysse.

De maatschappij legt steeds hogere eisen op aan de Vlaamse bossen. Een degelijk beheer van alle Vlaamse bossen dringt zich op om aan deze toenemende behoeften te voldoen. De bosgroepen kunnen een belangrijke rol spelen om de bosbeheerders te helpen aan deze eisen tegemoet te komen. Via bosgroepen kunnen individuele bosbeheerplannen ook beter op elkaar afgestemd worden. Er wordt gestreefd naar het tot stand komen van gezamenlijke beheerplannen van boscomplexen, waarin alle eigenaars (zowel private als openbare) vertegenwoordigd zijn.

Contactadressen Bosgroepen

Bosgroep West-Limburg

An Pierson
p/a Provincie Limburg
3° directie, sectie 3.3.2
Universiteitslaan 1
3500 Hasselt
Tel.: (011) 23.83.29

Bosgroep Kempense Heuvelrug

Stef Van Lommel
P/a Prinsenpark
Kastelsedijk 5
2470 Retie
Tel.: (014) 37.50.36

Bosgroep Noord-Oost Limburg

Geert Bruynseels
p/a Berkenbroekstraat 1
3960 Bree

Bosgroep Noord-Hageland

Thierry Onkelinx
p/a Regionaal Landschap Noord-Hageland
Oudepastoriestraat 22
3390 Tielt-Winge
Tel.: (016) 63.59.54

Bosgroep Zandrug Maldegem-Stekene

Sylvie Mussche
p/a Provincie Oost-Vlaanderen
Dienst Planning en Natuurbehoud
Gouvernementstraat 1
9000 Gent
Tel.: (09) 267.84.60

Bosgroep Zuiderkempen

Jan Seynave
P/a Prinsenpark
Kastelsedijk 5
2470 Retie
Tel.: (014) 37.50.36

Bomen buiten het bos

BERT DE SOMVIELE

De tropische landbouwer, met oog voor het ecosysteem

Ongeveer één op twee bewoners van deze planeet leeft als landbouwer in de tropen. Voor de meeste van hen is dat geen vrije keuze. Het is vaak het lot dat men de kinderen wil besparen, maar het is tegelijkertijd ook de activiteit waarnaar men teruggrijpt in moeilijke tijden.

Landbouw in de tropen, en zeker de subsistentielandbouw waarover we het hier willen hebben, verschilt op vele vlakken van hetgeen wij hier onder de term landbouw verstaan.

Waar de landbouw in onze geïndustrialiseerde landen meestal zeer intensief is, met een manifeste en permanente wijziging van het natuurlijke ecosysteem, veel input en een hoge productiviteit, beperkt de tropische landbouwer zich nog vaak tot een veel lichtere aanpassing van het natuurlijke ecosysteem. Is dat natuurlijke ecosysteem relatief eenvoudig dan vinden we vrij eenvoudige vormen van landbouw, zoals de extensieve veeteelt in de tropische savannes. Wanneer het ecosysteem echter complexer is, tref je soms zeer ingewikkelde vormen van landbouw aan. Denken we maar aan de agro-bossen in Zuid-Oost-Azië waar een groot aantal nuttige boomsoorten, landbouwgewassen en dieren in een dicht verband samenleven en voorzien in het onderhoud van de bevolking. Durian, kokos, muskaatnoot, kaneel, koffie, pepers, honing, damarhars en rubber, rotan, constructie- en brandhout zijn slechts enkele van de producten die deze agro-bossen voortbrengen.

De tropische bosbouwer, met oog voor de landbouwer

In de voorbije decennia merkten we een ommezwaai op in de tropische bosbouwsector. De aandacht die voorheen grotendeels uitging naar de extractie van waardevol hout uit de dichte regenwouden heeft zich geleidelijk uitgebreid en is nu ook gericht op de rol die de bosbouwer kan spelen in de strijd tegen armoede. Sociale, rurale en gemeenschapsbosbouw zijn voorbeelden van praktijken waarbij de lokale bevolking meer geniet van de voordelen die het bos bieden. Ook de term *agroforestry*, een toch nog vrij recente benaming voor een eeuwenoude praktijk, reflecteert eigenlijk die evolutie. *Agroforestry* is de collectieve benaming voor landgebruikssystemen en -technieken waarbij houtige, overblijvende planten (o.a. bomen, struiken, palmen, bamboe, ...) bewust op dezelfde landbeheerseenheden als landbouwgewassen en/of vee gebruikt worden, in één of andere vorm van ruimtelijke ordening of sequentie in de tijd. Deze systemen worden gekenmerkt door zowel ecologische als economische interacties tussen de verschillende componenten.

In internationale bosbouwmiddens werd met deze term het besef geconsolideerd dat in de tropen eigenlijk al eeuwenlang, maar ook vandaag de dag nog, landbouwgewassen, bomen en veeteelt heel intens met elkaar verweven zijn.

Bomen spelen er dus een doorslaggevende rol in het levensonderhoud van een groot deel van de lokale bevolking. Ze voorzien de mens van constructie- en brandhout, voedsel, fruit en noten, veevoeder, vezels, *mulch*, medicijnen, cosmetica, olies en harsen. Daarnaast staan ze onder meer in voor een verhoogde voedselzekerheid, beschermen ze de bodemvruchtbaarheid en de waterhuishouding, en

verbeteren ze het microklimaat. Bomen kunnen bovendien levende afsluitingen vormen rond landbouwgewassen en fruitbomen, grenslijnen en -punten aangeven, CO₂ opslaan, de biodiversiteit verhogen, gedegradeerde gronden rehabiliteren en onkruid verdelgen.

Buiten het bos, maar daarom nog niet minder belangrijk!

Het bos mag dan in veel tropische streken misschien wel aan het verdwijnen zijn, de bomen zijn er daarom nog niet weg. De meerderheid van de tropenbewoners hebben relatief weinig rechtstreeks contact met het bos. Ze zijn niet direct of slechts in beperkte mate afhankelijk van de bossen voor hun levensonderhoud. De bomen op hun velden, rond hun huizen, in hun dorpen spelen vaak wel een veel belangrijkere rol.

De volgende stap in de veranderende visie van de tropische bosbouwer was dan ook de erkenning dat de meeste, van de voor de arme tropenbewoner belangrijke, bomen zich buiten het bos bevinden.

Een eenvoudig concept, toch?

Bomen buiten het bos – of *trees off-forest* (TOF) zoals ze in de Engelstalige literatuur genoemd worden – zijn op het eerste zicht uiterst makkelijk te definiëren: uiteraard gaat het hier om die bomen die zich buiten het bos bevinden. Het addertje onder het gras zit hem echter in de interpretatie van wat nu precies

‘een boom’ en ‘een bos’ zijn. Een overzichtje van de officiële bos- en boomdefinities van een drietal Afrikaanse landen, naast die van FAO (Tabel 1) maakt al snel duidelijk dat hierin erg grote verschillen bestaan.

Het is direct duidelijk dat de bosdefinitie voor Ethiopië, die veel strenger is dan die voor Eritrea, maakt dat er potentieel veel meer bomen buiten ‘het bos’ zullen te vinden zijn in Ethiopië. Opvallend is ook dat voor geen van deze landen een minimum oppervlakte vermeld wordt voor bos.

Nemen we een kijkje naar de definitie die FAO gebruikt, dan zien we dat deze organisatie jonge bestanden die in de toekomst de kritische waarden zullen bereiken ook onder ‘bos’ catalogeert. De minimumbreedte van een bos wordt vastgelegd op slechts 20m. De boswegen, brandgangen, boomkwekerijen in het bos en kaalslagen die herbeest zullen worden zijn allemaal expliciet opgenomen in de bosdefinitie. Ook aanplantingen die vooral voor bosbouwdoeleinden gebruikt worden, maken voor FAO deel uit van het bos.

Maar die bosdefinitie blijft echter een netelige kwestie. Wat doen we bijvoorbeeld met de Braziliaanse koffieaanplantingen die overschaduwd worden door rubberbomen? Wat met de kurkeikbestanden waaronder het vee graast in Zuid-Spanje? Maken zij ook deel uit van het bos? En hoe maak je het onderscheid met luchtfoto's?

Daarbij komt ook nog dat de term ‘boom’ polemisch is en blijft. In een boutade stelt Francis Hallé dat bomen ‘die planten zijn waartegen je maar beter niet met je wagen rijdt.’ De man weet nochtans heus wel waarover hij

Tabel 1. Kritische waarden gebruikt voor bosdefinities in 3 Afrikaanse landen, en voor FAO. De blanco ruimtes geven aan dat geen kritische waarde wordt vermeld voor een bepaalde karakteristiek (naar Lund, 1999).

Land	Kritische waarden voor de bosdefinitie		
	Min. oppervlakte (ha)	Min. kroonbedekking (%)	Min. boomhoogte (m)
Eritrea	—	10	—
Ethiopië	—	68	7
Zimbabwe	—	80	15
FAO	0.5	10	5

spreekt, als eminent botanicus, én uitvinder van het kroonvlot, *le radeau des cimes*, waarmee de diversiteit van de tropische boomkruinen tegenwoordig wordt onderzocht. Zijn uitspraak illustreert de enorme moeite in wetenschappelijke middelen om het begrip boom eenduidig te omschrijven.

Laten we nog eens teruggrijpen naar het FAO. Daar definieert men boom als ‘een houtige, overblijvende plant met één enkele stam, of in het geval van hakhout meerdere stammen, met een min of meer duidelijke kruin’. Verder worden bamboe, palmbomen en andere planten die aan de vermelde criteria beantwoorden expliciet bij de bomen gecatalogeerd. Ruimte genoeg dus voor discussie...

In de meeste landen zijn bomen echter niet eens zo duidelijk gedefinieerd. En uiteraard is ook de grens tussen boom en struik vatbaar voor heel wat interpretatie.

Voor wie met bomen buiten het bos gaat werken, is het dus wel heel belangrijk vooraf duidelijk en objectief af te spreken welke maatstaven gehanteerd zullen worden.

Hoog tijd voor inventarisatie

Gezien hun uitzonderlijk economisch en ecologisch belang voor de lokale bevolking, is het toch wel zorgwekkend dat er tot nu toe bijna nergens een systematische en grootschalige evaluatie van de bomen buiten het bos wordt uitgevoerd. Zowel bij de nationale landbouw-taxeringen als bij bosinventarisaties worden de bomen buiten het bos meestal buiten beschouwing gelaten. De data die in het verleden toch verzameld zijn, zijn over het algemeen verspreid over verscheidene instituten en organisaties en vaak erg uiteenlopend qua type, schaal en kwaliteit.

Bomen buiten het bos spelen een steeds belangrijker rol in het tropische milieu. Dit gegeven moet vertaald worden in de natuur- en milieupolitiek van de tropische landen. Een

Een legendarische boom buiten het bos is de baobab (*Adansonia digitata*). Thuis in de droge gebieden van Afrika, voorziet deze boom der ‘duizend toepassingen’ de bevolking van vitamine- en energierijk voedsel, medicijnen, vezels, soms zelfs water... Hij doet dienst als schaduwrijke vergaderplaats, grenspaal tussen dorpen, spirituele band met de voorouders, ja, soms fungeert een holle baobab zelfs als begraafplaats.

Foto: Bert De Somviele.

eerste cruciale stap daarbij is de opbouw van zo compleet mogelijke én toegankelijke databanken en informatiesystemen.

Een Malinese veeteler leidt zijn zehoes doorheen de karitéparken van de Westafrikaanse savanne. Traditioneel voorzien de vruchten van de karitéboom (*Butyrospermum parkii*) de lokale bevolking van levensnoodzakelijke vetten en oliën voor voeding en cosmetica. Tegenwoordig zijn ze ook van groeiend belang als exportgewas. In het regenseizoen verbouwt men mil en sorgho tussen deze bomen. Een mooi voorbeeld van agrosilvopastoralisme. Foto: Bert De Somviele.

De benadering van datacollectie omtrent bomen buiten het bos moet anders zijn dan die van een pure bosinventaris. Het meest markante verschil is de grotere heterogeniteit, zowel van de bomen buiten het bos zelf, hun ecologische dynamiek, hun voorkomen in uiteenlopende landgebruiktypes en eigendomsvormen, en van de betrokken maatschappelijke sectoren. Gezien de veelheid van economische, ecologische en sociale functies die deze bomen vervullen, is dan ook een multidisciplinaire aanpak vereist. De bosbouwer, met zijn ervaring in bosinventarisatie en boommetingen, kan een belangrijke rol spelen in dit soort onderzoek, maar essentieel voor het bekomen van algemeen bruikbare resultaten is toch wel een efficiënte samenwerking met andere betrokken sectoren en vakge-

bieden. Een uitdaging waar we als bosbouwsector voor staan.

Bronnen

- Hallé, F. (1993). *Un monde sans hiver*. Eds. Seuil, Paris.
- Kleinn, C. (2000). On large-area inventory and assessment of trees outside forests. *Unasylva* 51 (200): 3-10.
- Lund, H.G. (1999). Off/on, in-out: concepts for inventorying trees off-forest. In: Temu, A.B. et al. (eds.). *Proceedings off-forest tree resources of Africa*. Arusha, Tanzania, 12-16 July.

Studiedag Bosomvorming

SEBASTIAAN LUYSSAERT & LIEVEN NACHTERGAELE

Op donderdag 29 november 2001 organiseerden de vbv en het Labo voor Bosbouw (RUG) een studiedag over bosomvorming. De verschillende sprekers op de studiedag schetsten een beeld naar onderzoek en oplossingen rond verzuring en vermeting van bosbodems in Vlaanderen. Algemeen liggen in Vlaanderen zowel de verzurende als vermetende deposities nog steeds hoog. Alhoewel een dalende trend zich heeft ingezet wordt het voor vele sectoren moeilijk om de EU doelstellingen in 2010 te bereiken. Een aantal gevalstudies tonen aan dat de kruidvegetatie in bossen verandert. De vegetatie wijzigt in meer stikstof- en zuurminnende soorten. Deze verandering heeft ook plaats in bossen waar de kritische lasten van de deposities nog niet overschreden zijn. Maar we hoeven niet op alle locaties toe te kijken. Op de arme zandgronden in de Kempen kan door bosomvorming de input van verzurende en vermetende deposities sterk verminderd worden. Het omvormen van naaldbout in loofhout is een te verantwoorden bosbouwkundige maatregel die bovendien de effecten van vermeting en verzuring vermindert.

Met meer dan 150 deelnemers was de studiedag een enorm succes. Een kort verslag van de discussie tijdens de voor- en namiddag zijn in onderstaand verslag weergegeven.

Tijdens de voormiddag lag de klemtoon voornamelijk op wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot de invloed van verzuring en vermeting op bosbodems en de mogelijke oplossing die bosomvorming kan bieden. Na de middag werd meer aandacht besteed aan de technische aspecten van bosomvorming. Wat wordt er nu precies met de term 'bosomvorming' bedoeld? Wat betekent dat voor Vlaanderen en welke wetenschappelijke kennis is er voorhanden? Via een voorbeeld van modellering werd de stap gezet van theorie

naar praktijk. Met welke situaties wordt afdeling Bos & Groen geconfronteerd op het terrein? Ten slotte richtte de studiedag zich tot de economische en financiële aspecten van bosomvorming. De gangbare scenario's voor bosomvorming blijken financieel bijzonder aantrekkelijk te zijn en eerder een stimulans dan een hinderpaal om tot actie over te gaan. Genoeg stof dus voor een geanimeerd debat.

Uiteraard was er heel wat aandacht voor de relatie tussen landbouw en de reductie van ammoniakuitstoot. Zijn de doelstellingen inzake ammoniumuitstoot haalbaar voor landbouwmiddens? Deze doelstelling is afgeleid van een Europese doelstelling die in 2010 moet bereikt worden. Het lijkt aannemelijk dat bij het opstellen van deze doelstellingen overleg plaatsvond met de landbouwsector en met de andere betrokken sectoren. Het is een ambitieuze maar haalbare doelstelling.

Daarnaast was er de discussie of de afstandsregels m.b.t. de landbouw nog zin hebben in het kader van de komende bosuitbreiding? Gezien de ruimtelijke ordening in Vlaanderen zal dit zeker moeilijkheden stellen voor de landbouw- en de bossector. Men verwacht veel van aanvullende maatregelen zoals strengere bemestingsnormen en normen voor de uitstoot van stallen.

Het is wel zo dat bosuitbreiding en vnl. de realisatie van grootschalige boscomplexen zeer geschikt zijn m.b.t. een vermindering van de interceptie van pollutanten. Er zijn uiteraard sterke verschillen naargelang het soort bos. Zo zullen de deposities aan de rand van een naaldbos tot driemaal zo hoog zijn als in de boskern. In een loofbos daarentegen zal de pollutie eerder gelijkmatig over het bos verdeeld worden. De effecten in de bosrand zullen daar wellicht minder sterk zijn dan bij naaldbossen.

Voorbeeld van bosomvorming. Foto: Vincent Kint.

De beheervisie van afdeling Bos & Groen schrijft een toename van het aantal open plekken in bossen. Dat zal ongetwijfeld leiden tot een verhoogde ruwheid. Maar zal deze verhoogde ruwheid de omvorming van naaldhout naar loofhout kunnen compenseren? Een toename in de ruwheid zal inderdaad gepaard gaan met een toename in de interceptie van pollutanten, maar in eerste instantie is het verhogen van de structuurdiversiteit vooral van belang voor de multifunctionaliteit van

onze bossen. Hierdoor wordt het bos immers aantrekkelijker voor het vervullen van haar recreatieve en ecologische functies.

Er was wel enige bezorgdheid omtrent het snel veranderende bosbeleid. Het bos zoals gekend bij de vorige generatie bosbeheerders voldoet niet meer aan de huidige, snel veranderde maatschappelijke vragen. Dat bosbeheer had een monofunctioneel karakter. De homogene gelijkjarige en monospecifieke bossen hadden enkel de economische functie als doel. Dat bostype kan niet meer voldoen aan de evoluerende maatschappelijke behoeften. Met de voorgestelde bosomvorming wil men juist komen tot een multifunctioneel bos en beter inspelen op de behoeften van de verschillende bosgebruikers.

Maar willen we het bosbeheer niet te snel én te drastisch veranderen? Benadrukken we niet teveel het ecologische? Het spreekt voor zich dat in de praktijk de omvorming zeker niet van vandaag op morgen zal worden doorgevoerd. Doordat verschillende boscigenaars elk op hun eigen manier, met hun eigen doelstellingen en met hun eigen snelheid veranderingen in hun bos zullen doorvoeren mag men zich wieso aan een divers bosbeeld verwachten.

Ook de boomsoortenkeuze bij bosomvorming was een onderwerp van debat. Tijdens de voordrachten werd de discussie voornamelijk toegespitst op berk, eik en den. Maar ook de beuk kan mogelijk een belangrijke medespeler worden, net als linde, zoete kers en es. De beuk kan uiteraard op iets rijkere zandgronden, de holopodzolen, een rol spelen. Linde en zoete kers zijn bijvoorbeeld op de Antwerpse en Limburgse zandgronden niet aan te raden, omdat deze boomsoorten een hogere bodemkwaliteit eisen. Enkel op voormalige landbouwgronden zou men misschien linde kunnen aanplanten. Beuk is daarentegen wel een soort die op de rijkere en vooral vochtiger gronden een hoofdrol kan spelen. Doorgaans ontbreken echter zaadbo-

men. Waar ze wel zijn aangeplant, zoals in Bokrijk ('Beukrijk'), doen ze het bijzonder goed. Uit data van Vlaamse, Nederlandse en Duitse bosreservaten blijkt dat beuk inderdaad een prominente rol kan spelen op zandgronden. De kennis is echter nog te gering en het grote probleem is de afwezigheid van zaadbomen.

Hoe zal tenslotte de wetenschappelijke opvolging van de geplande omvormingen gebeuren? Hoe gaat men verzekeren dat de kennis over succes of mislukking van bepaalde technieken goed verspreid zal worden? Daarvoor zou een deskundig netwerk moeten worden opgestart en moeten de verschillende onderzoeken goed gemonitord worden. Indirect kan men daarvoor ook de gegevens van de bosinventarisatie gebruiken. Tot nu toe gebeurt er geen systematische wetenschappelijke opvolging maar het is wel de bedoeling om na de uitwerking en implementatie van de beheervisie van afdeling Bos & Groen ook een luik op te starten dat het succes van de ingrepen monitort. Dat wordt bevestigd door Dirk Van Hoya (directeur afdeling Bos & Groen): 'Het uitwerken van de beheervisie is inderdaad maar een eerste luik. Wij plannen wel degelijk een monitoringsnetwerk waarbij we de effecten van de verschillende maatregelen kort gaan opvolgen.'

Het financiële aspect van bosomvorming was natuurlijk ook een punt van discussie. Zo wordt in het overzicht van de kosten en baten van bosomvorming enkel de houtproductie financieel in rekening gebracht. Hoe wordt de rekening gemaakt voor functies als behoud of uitbouw van natuurwaarden en recreatie? In Nederland wordt de natuurwaarde uitgedrukt als gunstig voor bepaalde soortgroepen; maar verder is er geen andere financiële vertaling dan de minderopbrengst die ingrepen voor natuurbehoud meebrengen. Dit principe wordt ook gebruikt in de bepaling van subsidiebedragen: het bedrag compenseert de gelede minderopbrengst. Voor recreatie werd dit

niet toegepast. De indruk bestaat immers dat een bosomvorming voor recreatie niet hoeft. Recreanten zijn vrij onverschillig tov hoe het bos waarin ze wandelen is opgebouwd. Voor hen zijn wegenonderhoud, bereikbaarheid en andere niet typische boscigenschappen veel belangrijker.

Bovendien gaat het financiële plaatje er van uit dat bij de verschillende beheer- en omvormingsscenario's de (hout)kwaliteit van de bestanden gelijk zal blijven. Maar daarover zijn echter geen gegevens beschikbaar. Dat is meteen één van de grootste tekortkomingen van de voorgestelde berekeningswijze. Alterra plant daar in de toekomst wel onderzoek rond.

Op de houtmarkt doen zich momenteel wel belangrijke verschuivingen voor. De regel dat hout van zwaardere dimensies ook beter betaald wordt, gaat niet langer zonder meer op. Integendeel, de huidige tendens lijkt te zijn dat, om technologische redenen, de houtindustrie meer belangstelling heeft voor kleinere dimensies. Terzelfdertijd wordt in de beheervisie van afdeling Bos & Groen afgestapt van korte bedrijfstijden of werkt men met einddoeldiameters. Legt dit uiteenlopen van vraag en aanbod geen hypotheek op bosomvorming? In de eerste plaats valt nog maar af te wachten of dit een blijvende evolutie is, dan wel een korte trend. Het hoeft echter zeker geen 'bedreiging' voor bosomvorming te zijn, wel integendeel: dit zou betekenen dat er een goede prijs kan worden gekregen voor bomen die we anders als niet kaprijk zouden beschouwen. We kunnen dus de bosomvorming vroeger beginnen en bij voorbeeld Corsicaanse den reeds op 50-jarige leeftijd kappen en omvormen. De beslissing om daarna verder te werken met hoge of lage einddoeldiameters is een maatschappelijke keuze.

Deze studiedag toonde aan dat direct contact tussen wetenschappers, beleids mensen en terreinbeheerders meer dan noodzakelijk is om cijfers te vertalen naar terreinacties.

FUIF TROPISCH BOS

BALZAAL VOORUIT
VRIJDAG 15 FEBRUARI 2002
DEUREN VANAF 21.30 UUR

INKOM:
VVK: € 4,00
STUDENTEN: € 2,50
KASSA: € 6,00

KAARTEN TE VERKRIJGEN
OP HET VBV-SECRETARIAAT
tel.: (09) 252 2113

Wandelen in het Rodebos en de Laanvallei

DRIES GORISSEN & PETER RAYMAEKERS

Ten zuiden van Leuven op de oostelijke valleiflank van de Laan, één van de zijrivieren van de Dijle, ligt het Vlaams natuureservaat Rodebos en Laanvallei. Het reservaat wordt beheerd door de afdeling Natuur van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en beslaat ondertussen niet minder dan 150 ha. Het vormt een afwisselend geheel van drogere bostypen met heide-terreintjes boven op een plateau, hellingbossen op de valleiflanken en vochtige bossen en graslanden in de vallei. Het aantrekkelijk gevarieerd landschap en de hoge natuurwaarden maken een bezoekje, eender welk ogenblik van het jaar, absoluut de moeite waard. We hebben een wandeling uitgestippeld van ongeveer 4 km waarbij de verschillende zones in het reservaat aan bod komen.

We starten op de parking aan de Sint-Michielskerk van Terlanen. Via de Bollestraat komen we terecht in de Abtstraat. Waar we rechtsaf gaan om enkele meters verder links in te slaan in de Molenstraat. Deze weg blijven we even volgen. We steken de Laan over. Deze rivier ontspringt iets ten zuiden van Waterloo in Wallonië en mondt uit in de Dijle ongeveer een halve kilometer ten noorden van het dorp Sint-Agatha-Rode. Naar Vlaamse maatstaven is het een vrij mooie en zuivere rivier die bovendien nog grotendeels haar natuurlijke meandering heeft bewaard. Ter hoogte van de brug zien we rechts langs de Laan een oude watermolen, waarnaar deze straat genoemd werd. Het gebouw dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw en werd in 1893 grondig gerestaureerd. Het molenrad is volledig overdekt door een bakstenen gebouwtje en is hierdoor moeilijk zichtbaar van op de weg. We volgen de Molenstraat verder. De naam van deze straat verandert in Neerpoortenstraat van zodra we de grens met de

gemeente Ottenburg zijn overgestoken. Aan de linkerkant komen we voorbij de Onderbosstraat. Het eerstvolgende wegje voorbij de Onderbosstraat slaan we links in.

Enkele tientallen meters verder bereiken we de bosrand waar een informatiebord uitleg geeft over het gebied. We staan aan de voet van het plateau en voor ons strekt zich het Rodebos uit. Net zoals het Zoniënwoud en het Meerdaalwoud wordt ook dit bos als een restant van het Kolenwoud beschouwd dat bij het begin van onze tijdrekening grote delen van Midden-België besloeg en door de expansieve Romeinen het predikaat 'ondoordringbaar' kreeg opgekleefd.

Onze wandeling in het reservaat begint met de beklimming van een flinke helling naar het plateau. Fens boven gekomen staan we aan de rand van een heideterrein van enkele hectaren groot. Toen het gebied in 1989 haar reservaatstatuut kreeg, waren de heideterreinen bijna volledig verbost of beplant met naaldboomsoorten en uitheemse boomsoorten. De voornaamste soorten waren fijnspar, Corsicaanse den, grove den en Europese lork. Verschillende delen van het plateau boden nog belangrijke mogelijkheden voor het herstel van een waardevolle heidevegetatie. Plotseling werd daarom overgegaan tot kappen van het bos en invoeren van een extensief begrazingsbeheer. Het is de bedoeling van de afdeling Natuur om op die manier een gevarieerde structuur te bekomen, bestaande uit heideterreintjes die omsloten worden door struweel dat langzaam overgaat in bos met zomereik en ruwe berk als voornaamste boomsoorten. Deze afwisseling tussen open- en donker-licht moet voor tal van planten en dieren een geschikte leefomgeving bieden. De beheerders van dienst zijn donke-

re Hebrideanschapen, die we tijdens de wandeling zeker zullen te zien krijgen. Wanneer we het pad eventjes volgen langsheen het heideterrein komen we aan de rand van het begrazingsblok. Hier moeten we via het poortje naar binnen. Dit poortje maakt een doorgang voor wandelaars mogelijk maar moet de schapen binnenhouden. Toch is de bok er vorig jaar éénmaal in geslaagd te ontsnappen via een gat in de omheining, dat was veroorzaakt door een omgevallen boom. Hij werd teruggevonden in een naburige, drukbezette schapenweide. Volgens de verbolgen landbouwer is de kans groot dat in het voorjaar van 2002 verschillende wit-zwart gekleurde lammeren ter wereld zullen komen. Om dergelijke bokkesprongen in de toekomst te vermijden, kijkt de plaatselijke natuurwachter nu regelmatig de omheining na om eventuele openingen tijdig te herstellen.

Laten we nu de draad terug opnemen van onze wandelroute. We volgen het paadje verder,

Op het plateau werden verschillende heidevegetaties in ere hersteld. Foto: W. Rentmeesters, afdeling Natuur.

en passeren links een eerste afslag. Deze gaan we voorbij en we komen langs een gesloten bestand van Corsicaanse den. Grote delen van het heideterrein zagen er enkele jaren geleden dus nog net zo uit. De Corsicaanse den werd, net als de overige naaldboomsoorten, hier in het verleden om louter economische redenen aangeplant. De soort zal, net als alle boomsoorten die van nature niet thuishoren in het gebied, geleidelijk uit het reservaat worden verwijderd. Niet al deze bosbestanden worden echter kaalgekapte om er heide van te maken. Verschillende van deze bestanden zullen geleidelijk aan worden omgevormd tot inheems loofbos. Dit gebeurt door selectieve dunningen uit te voeren. Hierbij worden over een termijn van meerdere tientallen jaren systematisch naaldbomen gekapt ten voordele van loofbomen die op natuurlijke wijze de vrijgekomen plaats innemen. Op termijn zullen de naaldbomen zo volledig plaatsgemaakt hebben voor een divers geheel van loofbomen en struiken van verschillende leeftijd.

In het voorjaar accentueren weelderige daslookvegetaties de bronbeekjes op de helling van het Rodebos. Foto: W. Rentmeesters, afdeling Natuur.

We nemen nu de tweede afslag links en lopen zo verder langs het blok naalddhout. Rechts vinden we terug een open heideterrein, dat vrij recent werd gecreëerd. Na ongeveer 200 meter komen we aan een driesprong. Hier nemen we rechts en komen we terecht in een gemengd loofbos, gedomineerd door zomereik en beuk. De aanwezigheid van de beuk wijst erop dat de bodem hier reeds iets rijker is. We volgen de weg tot uit het begrazingsblok en nemen dan de eerste afslag links. Tot nu bevonden we ons op de zandige en droge bodems bovenop het plateau. Nu beginnen we aan een afdaling die ons tot in de vallei van de Laan zal brengen. Wanneer we tijdens deze afdaling de vegetatie in de gaten houden, zullen we heel wat veranderingen kunnen opmerken. Dat komt omdat de bodem rijker en vochtiger wordt. Langs de rechterzijde van het pad lagen tot vorig jaar enkele wrakstukken van gepantserde rupsvoertuigen. Deze dateer-

den uit de tweede Wereldoorlog en werden er door de Britten achtergelaten tijdens schermutselingen met de Duitsers. Deze wrakken werden vorig jaar verwijderd.

Aan de rechterzijde liggen eveneens enkele zware dode beuken. Deze worden bewust in het bos gelaten. Het zware dode hout breekt langzaam af en biedt ondertussen een heel specifiek biotoop voor onder meer paddestoelen en insecten. Ongeveer halverwege de helling ligt een hele gordel van bronnen. Deze bronnetjes worden veroorzaakt doordat onder de watervoerende laag bestaande uit doorlatend zand, een niet doorlatende laag klei ligt. Ter hoogte van deze kleilaag treedt het water onder de vorm van bronnetjes uit de flank. Deze bronnetjes, die je van op de weg niet kan zien, zijn zeer waardevolle natuurelementen. Verschillende ervan herbergen een kwetsbare en zeldzame mosflora. Omwille

In enkele graslanden van de Laanvallei komt de zeldzame adderwortel nog talrijk tot bloei.

Foto: W. Rentmeesters, afdeling Natuur.

van de steile helling zijn grote delen van het Rodebos vermoedelijk nooit intensief beheerd of ontbost, waardoor heel wat van deze bronnetjes sinds zeer vele jaren ongestoord konden ontwikkelen. Eens voorbij dit bronniveau vinden we op sommige plaatsen grote tapijten daslook. Dit is een voorjaarsbloeiër waarvan de naam verwijst naar de sterke knoflookgeur die ze afgeeft. Deze plant komt massaal voor op de plaatsen waar het bronwater zich diffuus naar beneden verplaatst en langs de vele bronbeekjes. Vanop de weg kan je ze goed waarnemen en zelfs ruiken.

Langs het laatste deel van de afdaling, zie je aan de linkerkant een jong bos van voornamelijk zomereik en berk. Rechts heb je een zicht op een mooi valleigebiedje, omsloten door bos. In het voorjaar bloeien daar vele honderden pinksterbloemen. Eens je aan het kruispunt bent aangekomen moet je links nemen in de Onderbosstraat. Het loont wel de moeite eventjes rechtdoor te gaan en het tweede begraazingsblok binnen te gaan. Daar toont het reservaat weer een heel ander gezicht. Langs de linkerzijde van het pad worden stukken beheerd als vochtig grasland, overgaand in ruig-

tevegetaties en broekbossen. In die graslanden groeit onder andere de zeldzame adderwortel. Links liggen een grote en kleine plas waar van in de lente tot in de late herfst heel wat kleurrijke waterjuffers en libellen rondfladderen. Het is niet toegelaten om van de weg te gaan, tot aan deze plassen omdat er verschillende zeldzame planten bloeien. Vele insecten komen gelukkig tot aan de weg, zodat je ze toch mooi kan waarnemen.

Wanneer je dit paadje nog verder volgt, kom je uiteindelijk aan de Laan uit. Met een beetje geluk krijg je er in de maanden mei tot augustus de weidebeekjuffer te zien. Het is een opvallende waterjuffer, waarvan de mannetjes sterk opvallen door hun blauw lichaam, vleugels met donkere band en dansende vlucht. De wijfjes vertonen een iets minder opvallend gedrag en hebben niet die opvallende donkerblauwe band op de vleugels. Deze soort is gebonden aan kwaliteitsvolle stromende waters en wordt de laatste jaren terug talrijk waargenomen in en rond de Laanvallei. We keren nu op onze passen terug, verlaten het begraazingsblok en slaan op het kruispunt rechts in. Aan de linkerkant kan je langs de weg nu goed de voet van de valleiflank zien, waar zelfs een bronnetje ontspringt dat over het pad haar weg zoekt naar beneden. Aan de rechterzijde ligt eerst een jong aangeplant bos van zomereiken. Verder gaat dit over in een meer gevarieerd bos, ook gedomineerd door zomereik. Wanneer we langs deze weg het bos uitlopen komen we uiteindelijk terug op de Neerpoortenstraat uit. Daar nemen we rechts en volgen we de weg in de omgekeerde richting, terug naar de parking.

E411, afrit Jezus-Eik, richting Overijse (N4) tot centrum Tombeek, linksaf (Abtstraat) tot Terlanen.

Wie meer informatie wenst over het gebied of mogelijke wandelingen, kan contact opnemen met de natuurwachter Peter Raymaekers, afdeling Natuur (0473) 88 04 29.

ABONNEMENTSVERNIEUWING

***Uw lidmaatschap vergeten te betalen
eind vorig jaar?***

Was uw rekening nog niet omgeschakeld op euro?

Geen nood!

***Verleng vandaag nog uw lidmaatschap
van de VBV!***

Voor € 13,63 (550 Bef.) ontvang je dan een jaar lang
de Boskrant inclusief de Zomerboskrant
met de verrassende zoektochten.

Voor € 16,11 (650 Bef.) ontvang je eveneens
driemaal de Groene Band,
het wetenschappelijk tijdschrift van de vbv.

Studenten betalen slechts € 8,68 (350 Bef.)

Rekeningnummer: 448-3605351-56
met vermelding 'Lidmaatschap vbv 2002'.

Activiteitenkalender VBV

- Vrijdag 15 februari:** Tropische Bosfuit t.v.v. Las Heliconias-project in Costa Rica van de Werkgroep Tropisch Bos. Balzaal Vooruit, Sint-Pietersnieuwstraat, 9000 Gent.
- Zondag 17 maart:** Houthappening, Flanders Expo in Gent (meer info sectornieuws).
- Donderdag 21 maart:** Algemene Vergadering vbv, Brussel (Gemeenschapscentrum De Markten, Oude Graanmarkt 5). Ontvangst vanaf 17.30 uur.
- Zondag 14 april:** vbv-voorjaarsexcursie in Neigembos (Ninove) om 14.00 uur.
- Zondag 21 april:** Dag van de Aarde. Stadsbos Roeselare.
- Zondag 23 juni:** vbv-excursie in domein Groenendaal (Bilzen, Waltwilder) om 14.00 uur.
- Juli-augustus:** De vbv-zomerzoektochten.
- Zondag 14 juli:** dagvlinders in het Walenbos (Tielt-Wingene, Houwaart) om 14.00 uur.
- Zondag 6 – Zondag 13 oktober:** Week van het Bos 2002.

Meer info in de volgende Boskrant en op www.vbv.be

VBV-voorjaarsexcursie in het Neigembos

JOHNNY CORNELIS

Domeinbos **Neigembos** in Ninove is een 65 ha groot restant van het vroegere Kolenwoud en is al sinds 1770 tot zijn huidige omvang beperkt. Tot 1975 was het bos eigendom van de familie 'Descantons de Montblanc', tevens eigenaar van het kasteel van Neigem. Maar toen de koninklijke beukendreef werd geveld, kwam de publieke opinie in verzet. Dat resulteerde in de klassering van het bos bij k.b. van 30 september 1974 en in de onteigening voor algemeen nut van ca. 45 ha op 17 oktober 1974. Het beheer is nu in handen van de afdeling Bos & Groen.

Sinds enkele jaren is het domein erkend als bosreservaat. Neigembos is een gemengd eiken- en beukenbos en wordt gekenmerkt door een rijke fauna en flora. Zo werden er niet minder dan 254 verschillende plantensoorten gevonden, broeden er 40 vogelsoorten en werden er 180 vlindersoorten en 265 keversoorten geteld. Verder leven er hazelwormen, bruine kikkers, diverse salamandersoorten en een aantal kleine zoogdieren. Kortom, het bos krioelt van leven. Een bezoek aan het bos is dan ook de moeite waard. Maak

kennis met de statige beuken, de heidevegetatie, het elzenbroekbestand, het sterk wisselend reliëf, de holle wegen en de schitterende voorjaarsflora (daslook, boshyacynth, bosanemoon, slanke sleutelbloem, dotterbloem, goudveil, eenbes, enz.).

Op **zondag 14 april** leidt boswachter Jerry Cox u graag rond in dit bijzonder aantrekkelijk bosreservaat. Afspraak om **14.00 uur** aan de **kapel van Bevingen**. Wegbeschrijving: In Ninove (Meerbeke) neemt u de N28 richting Halle (Halsesteenweg). Na een drietal km, vlak voor 'Schoenen De Proost', draait u links in. De kapel van Bevingen bevindt zich een paar honderd meter verder.

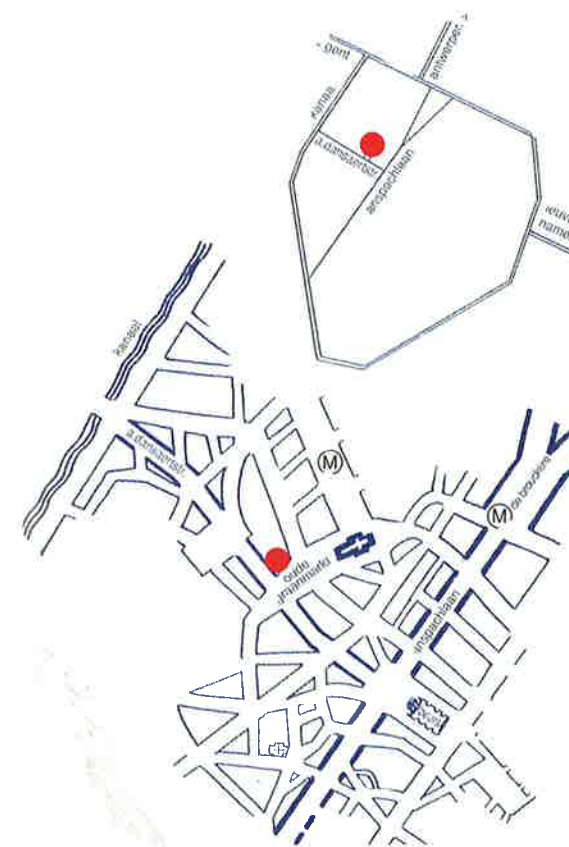
Noteer ook al de volgende excursies

- 23 juni, 14.00 uur:** zomerexcursie in het domein Groenendaal (Bilzen, Waltwilder).
- 14 juli, 14.00 uur:** dagvlinders in het Walenbos (Tielt-Winge, Houwaart).
- Meer uitleg hierover in de volgende Boskrant.

Algemene Vergadering Vereniging voor Bos in Vlaanderen

Noteer alvast de volgende datum in je agenda: **woensdag 20 maart 2002!** Op die avond organiseert de vbv haar jaarlijkse Algemene Vergadering. Plaats van afspraak is opnieuw Gemeenschapscentrum De Markten, Oude Graanmarkt 5, 1000 Brussel.

U bent natuurlijk allen van harte uitgenodigd! Het programma is grotendeels gehandhaafd. Ook dit jaar wordt het informatief gedeelte van de algemene vergadering gevoed door één van de vbv-werkgroepen. Vorig jaar was de Werkgroep Beleid aan de beurt. Dit jaar bepaalt de Werkgroep Pro Silva het programma: 'Bosgroepen en duurzaam bosbeheer'.

Programma

17.45 uur-18.00 uur
verwelkoming

ADMINISTRATIEF LUIK

18.00 uur-18.15 uur
financieel verslag en begroting

18.15 uur-18.40 uur
jaaroverzicht

18.40 uur-18.55 uur
nieuwe samenstelling Raad van Beheer

18.55 uur-19.15 uur
pauze

INFORMATIEF LUIK

19.15 uur-20.30 uur
Bosgroepen en duurzaam bosbeheer

20.30 uur-21.00 uur
receptie met de uitreiking van de Bosereprijs

21.00 uur
maaltijd: kostprijs, inclusief drank: € 17 (€ 8,5 studenten) te storten op rekening 448-3605351-56 van de vbv; met vermelding Algemene Vergadering.

Wegbeschrijving

Auto: neem de kleine ring rond Brussel. Afrit Jacquain, Antwerpse poort rechts af (uit richting Koekelberg) de Lakensestraat in. Rechtdoor (voorbij La Tentation) in de Zwarte Lieve-Vrouwstraat. Voorbij kruispunt met Sint-Katelijnestraat in de Visverkopersstraat. Kruispunt met Dansaertstraat rechts af. Wat verder is de Oude Graanmarkt.

Openbaar vervoer: met de trein tot Brussel Centraal, metro halte Sint-Katelijne (1A of 1B).

Het Natuurrapport 2001 en de bossen

MYRIAM DUMORTIER *

In november 2001 verscheen het tweede Natuurrapport. Naast de toestand van de natuur worden ook de verstoring- en herstelprocessen en de houding van de mens tegenover de natuur besproken. Ook de beleidsevaluatie werd grondiger uitgewerkt dan in het eerste rapport.

Algemene vaststelling is dat het natuurbeleid, dikwijls gestuurd door Europese richtlijnen, talrijke initiatieven ontwikkelt. De oppervlakte Habitatrichtlijngebied werd in mei 2001 uitgebreid tot 102.000 ha, de afbakening van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) is volop aan de gang, de totale oppervlakte natuurreserveaat bedraagt bijna 20.000 ha, er wordt een ecologisch verantwoorde bosuitbreiding van 10.000 ha voorzien tegen 2007, ... Maar de realisatie en uitvoering verloopt echter moeizaam en traag.

Binnen het multifunctioneel bosbeheer is de aandacht voor natuur alvast sterk toegenomen en de vooruitgang van enkele bosvogelsoorten is hier wellicht een resultaat van. Ongeveer een derde van de planten- en diersoorten in Vlaanderen is kwetsbaar tot uitgestorven. Veel organismen lijden onder het verlies of de degradatie van geschikte biotopen. Tijdens de voorbije eeuw gingen vooral voedselarme, brakke en natte biotopen sterk achteruit (Van Landuyt *et al.*, 2001).

De nauwelijks dalende milieudruk vormt een ernstig probleem. Het zijn vooral de minder mobiele soorten met specifieke milieueisen die het moeilijk hebben. Voor een aantal soorten is het van belang om voldoende grote aaneengesloten gebieden te creëren. Zeker voor de bedreigde soorten kan een kentering vaak enkel via actieve herstelmaatregelen bereikt worden. Er zijn nog onvoldoende soorten die

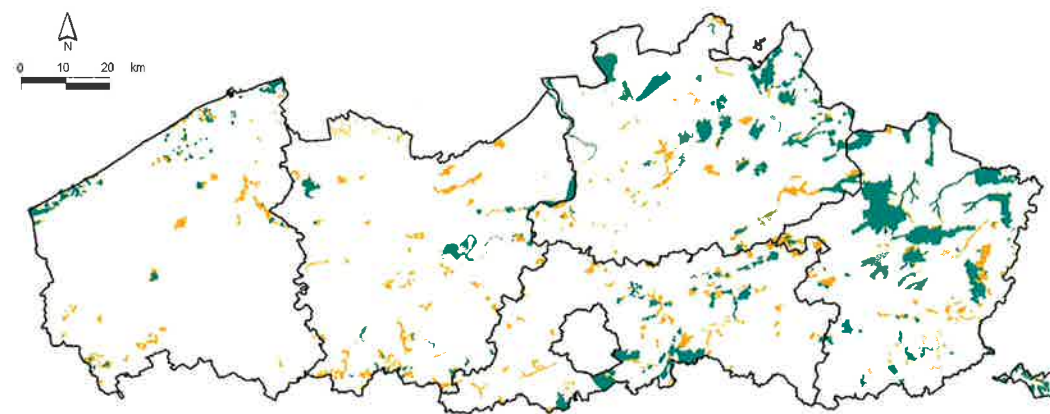
gestandaardiseerd gemonitord worden en het daaruit voortvloeiende onvolledige inzicht in soortenverspreiding en evolutie kan een probleem betekenen voor het nemen van gepaste beleidsopties.

Veel Vlaamse bossen bestaan uit bomen van dezelfde relatief jonge leeftijd, bijgevolg zijn heel wat bossoorten bedreigd. (Waterinckx & Roelandt, 2001). Er is weinig structuurvariatie en oude bomen, lichtrijke plekken en dood hout zijn schaars. Deze toestand is het resultaat van het beheer gedurende de voorbije eeuwen. Het laatste decennium is er echter een ommekeer binnen het bosbeheer. De omvorming naar meer structuurrijke gemengde bossen, het gebruik van inheemse boom- en struiksoorten, het behoud van dode bomen en het creëren van lichtrijke situaties worden aangemoedigd (Buisse, Waterinckx & Roelandt, 2001). Cijfers over de resultaten van de gewijzigde beheervisie op het terrein zijn er nog niet (dergelijke veranderingen kunnen immers niet op korte termijn gemeten worden), maar we merken wel reeds enkele kenteringen op. De stijging van bijvoorbeeld dood hout, enkele decennia geleden zo goed als onbestaande in de Vlaamse bossen, is positief voor een aantal bosvogelsoorten. Mobiele soorten reageren het snelst op verandering; vele bedreigde planten en ongewervelden van oude ecosystemen reageren echter veel trager op herstel.

Sommige factoren zijn ook veel moeilijker te herstellen. De hoeveelheid vermestende en verzurende stoffen, die vooral via de lucht in onze bossen terechtkomen, daalt, maar is nog altijd veel hoger dan de draagkracht van onze boscossystemen (De Schrijver & Lust, 2000; MIRA-T, 2001). Dit is één van de oorzaken van de toenemende boomsterfte (Neirynck,

Sylva • 't Hand 10 • B-9950 Waarschoot • Belgium • Tel.: 09/376.75.75 • Fax : 09/377.37.37 • E-mail: sylv@ping.be

Habitatrichtlijn (oktober 2000)
Bijgekomen Habitatrichtlijn (mei 2001)

Oorspronkelijke en nieuwe (mei 2001) Habitatrichtlijngebieden in Vlaanderen.
Meer dan de helft van de Vlaamse bosoppervlakte bezit een gelijkjarig bosbestand. De helft van die bossen bestaat uit bomen met een leeftijd van 21 à 40 jaar (Waterinckx & Roelandt, 2001).
Een derde van de soorten levende organismen in Vlaanderen bevindt zich in de categorieën kwetsbaar tot uitgestorven. Deze cijfers zijn gebaseerd op Rode Lijsten van zoogdieren, broedvogels, amfibieën, reptielen, vissen, slankpootvliegen, dagvlinders, hogere planten, mossen, korstmossen en een aantal groepen paddestoelen.

2000; Sioen & Roskams, 2000). Gedurende de laatste 50 jaar werden de bodems van vele Vlaamse bossen steeds zuurder (Campforts, 2001). Niet zozeer de biodiversiteit van zeer zure, maar vooral die van matig zure bodems wordt bedreigd (Bauwens, 2001). Zo is de toestand van de waardevolle oude loofbossen van de leemstreek precair. Een krachtadiger aanpak om de milieudruk te verminderen, onder andere via het mestbeleid, is een absolute vereiste.

Een goed natuurbeleid moet kunnen bouwen op een breed draagvlak. Dit betekent niet alleen dat de bevolking het natuurbeleid aanvaardt, maar ook dat ze zich actief inzet in het natuurbehoud. In dit natuurrapport wordt het belang van een goede communicatie voor het creëren van draagvlak voor natuur beklemtoond. Ecologisch inzicht, waardering voor natuur en natuurvriendelijk gedrag wordt ondermeer gestimuleerd door educatie. Doel-

groepen met een grote impact op de natuur krijgen te weinig aandacht. Zij hebben gespecialiseerde vorming nodig. Een evenwichtig beleid moet aan educatie vorm en sturing geven.

Het Natuurrapport (boek+cd) kan je bestellen op het Instituut voor Natuurbehoud (info@instnat.be) Kliniekstraat 25, 1070 Brussel. Kostprijs € 10 (+ € 3 verzendingskosten) op rekeningnummer 091-2226013-86.

De vulgariserende samenvatting is gratis en het gehele document is ook beschikbaar op de website www.natuurrapport.be.

Literatuur

- Bauwens, B. (2001). Stuurvariabelen voor vegetatiedynamiek in het Meerdaalwoud (Vlaams-Brabant) over de periode 1954-2000. Thesis, Universiteit Gent.
- Buyse, Waterinckx & Roelandt (2001). Beheervisie voor openbare bossen. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bos en Groen, Brussel.
- Campforts, E. (2001). Verzuring van zandige bosbodem in Vlaanderen in de periode 1950-2000. Thesis, Universiteit Gent.
- De Schrijver, A. & Lust, N. (2000). Deelaspecten van de intensieve monitoring van het bosecosysteem in het Vlaamse gewest, meetjaar 1999. IBW/1/2000.
- Kuijken, E., Boeye, D., De Bruyn, L., De Roo, K., Dumortier, M., Peymen, J., Schneiders, A., van Straaten, D. & Weyembergh, G. (2001). Natuurrapport 2001. Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud nr. 18, Brussel.
- MIRA-T (2001). Milieu- en Natuurrapport Vlaanderen: thema's. VMM, Garant, Leuven.
- Neirynck, J. (2000). Trendanalyse en geïntegreerde verwerking van de gegevens uit het Vlaamse bosbodemmeetnet. RUG.
- Sioen, G. & Roskams, P. (2001). Bosvitaliteitsinventaris 2000 - Resultaten van het level I meetnet. IBW BB IR: 2001.003.
- Van Landuyt, W., Heylen, O., Vanhecke, L., Van den Brecht, P. & Baeté, H. (2000). Verspreiding en evolutie van de botanische kwaliteit van ecotopen gebaseerd op combinaties van indicatorsoorten uit Florabank. VLINA 96/02. Flower/Instituut voor Natuurbehoud/Nationale Plantentuin van België/Universiteit Gent, Brussel/Gent.
- Waterinckx, M. & Roelandt, B. (2001). Bosinventarisatie van het Vlaamse Gewest. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bos en Groen, Brussel.

* Myriam Dumortier
Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Bosbeheer & Biodiversiteit.

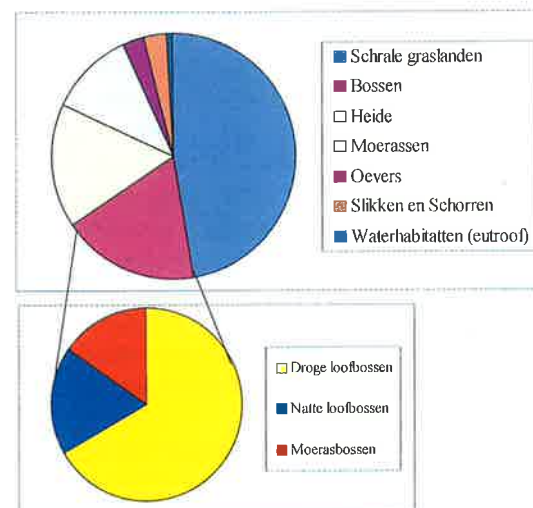
Deel 12: bosbeheer en spinnen

DOMIR DE BAKKER & JEAN-PIERRE MAELFAIT

Inleiding

Door hun als onaantrekkelijk ervaren uiterlijk zijn spinnen nooit erg geliefd geweest bij het grote publiek. Zoals dit voor vleermuizen het geval is, doen er ook over spinnen veel mythes en onwaarheden de ronde. De meeste mensen zien deze dieren als de harige schepsels die ongevraagd hun huizen binnendringen. Spinnen zijn echter één van de meest diverse groepen op aarde en worden in bijna alle habitats gevonden (zelfs in water met de Water-spin *Argyroneta aquatica*). Veelal niet gekend is dat ons land zo'n 689 soorten spinnen herbergt variërend in grootte van enkele centimeters tot slechts 1 à 2 mm (Maelfait *et al.*, 1998). Spinnen zijn dermate afhankelijk van de specifieke kenmerken van de habitat waarin ze leven dat ze ideale studieorganismen zijn voor de evaluatie van bepaalde habitats en hun beheer (Maelfait & Baert; 1987, 1997). Een handige hulp bij het evalueren van habitats is de onlangs verschenen Rode lijst van spinnen van Vlaanderen (Maelfait *et al.*, 1998). Spinnen zijn allemaal predatoren en kunnen door hun talrijke aanwezigheid in allerlei situaties een regulerend effect uitoefenen op de insectenfauna van boscossystemen.

Bossen in Vlaanderen blijken een groot aantal bedreigde soorten te herbergen. De voornaamste reden daarvoor is dat veel bossen in onze regio gefragmenteerd en gereduceerd zijn in oppervlakte onder invloed van urbane en agrarische ontwikkelingen. In *Figuur 1* zien we dat bossen de tweede plaats innemen van het totaal aantal Rode Lijstsoorten (39 soorten) waarvan droge en natte schrale graslanden het grootste deel voor hun rekening

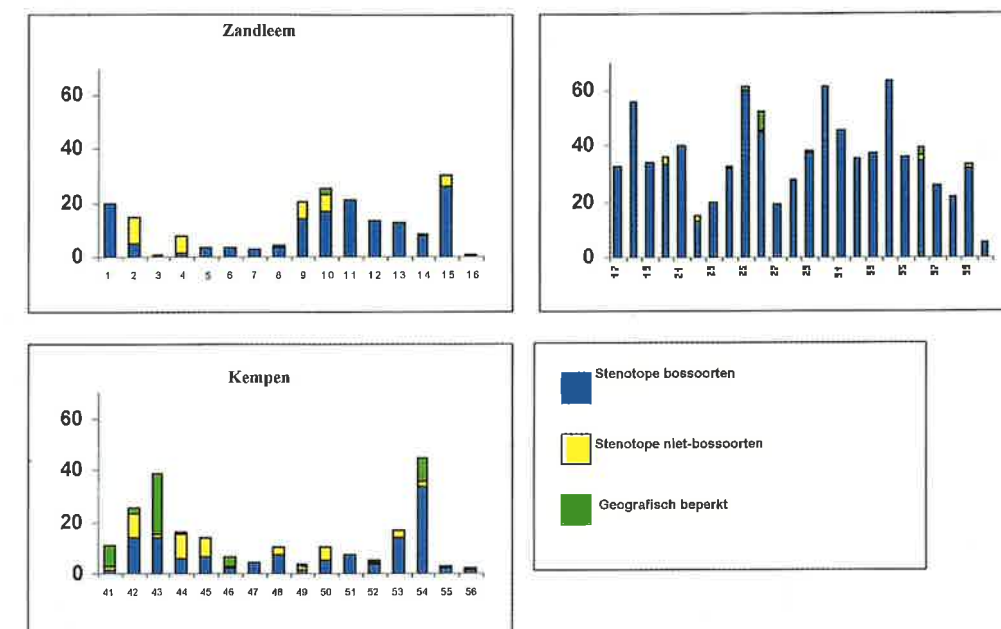

Figuur 1. Verdeling van het aantal soorten naargelang hun habitatpreferentie met een detailindeling van soorten in bossen.

nemen. Wanneer we in detail gaan kijken naar welke bossen precies het grootste aantal Rode lijst soorten bevatten, blijken dit voornamelijk de droge loofbossen te zijn. Natte (alluviale) loofbossen en moeras(broek-)bossen blijken een kleiner aantal dergelijke soorten te herbergen.

Diversiteit van spinnen in bossen

Spinnen kunnen gebruikt worden als bio-indicatoren voor boscossystemen door na te gaan hoe de samenstelling van spinnengemeenschappen reageert op veranderingen in de abiotische omgeving of op verstoringen in het milieu (Maelfait *et al.*, 1990). Uit vroeger onderzoek is gebleken dat veranderingen in de habitatstructuur en de ermee geassocieer-

Figuur 2. Aandeel van gevangen individuen in de drie geografische regio's bemonsterd in het kader van het bosbodemfauna-project (nummers corresponderen met bemonsterde stations).

de microklimaten een sterke invloed hebben op de distributie van spinnen.

Inventarisatie van spinnen in bossen gebeurde in het verleden voornamelijk vanuit faunistische interesse. Daarbij werd vooral gekeken naar het aantal soorten dat met een bepaalde techniek werd gevangen zonder dit te koppelen aan al dan niet aanwezige beheermaatregelen. Onderzoek naar specifieke bosbeheermaatregelen, en dus ook grootschalig bio-indicatoronderzoek zijn tot nu toe slechts weinig aan bod gekomen in ons land. Door het ontbreken van een centrale databank waarin alle soorten zijn opgenomen is het voor veel spinnensoorten moeilijk om een echte habitatvoorkeur toe te kennen. Dit geldt voornamelijk voor die soorten die momenteel niet bedreigd zijn. We beperken ons in de volgende analyses tot de Rode Lijst-soorten waarbij de habitatvoorkeur wel gekend is op basis van de vele bemonsteringscampagnes in het verleden en recent uitgevoerde onderzoekingen.

Vooraleer naar specifieke beheermaatregelen over te gaan, kort een woordje over de diversiteit en hoe die verkeerd geïnterpreteerd kan worden. Analyse van de spinnenfauna in 56 bossen verspreid over Vlaanderen toonde aan dat bossen met een hoog aantal spinnensoorten veel minder aan bos gebonden Rode Lijstsoorten (zogenoemde stenotopie bossoorten) bevatten. Bossen met een lager totaal aantal soorten blijken een hogere fractie aan bosgebonden Rode Lijstsoorten te bevatten. Dat is nog duidelijker wanneer we kijken naar het aantal gevangen individuen van deze Rode Lijstsoorten (*Figuur 2*). Daarom is diversiteit op zich een minder goede indicator voor de waarde van bossen als er geen rekening gehouden wordt met de mate waarin deze soorten bedreigd zijn. Bovendien is de totale diversiteit op zich zeer moeilijk of onmogelijk te schatten omdat toepassing van verschillende bemonsteringstechnieken een veel hogere diversiteit oplevert dan het gebruik van één enkele techniek (DE BAKKER *et al.*, 2001).

De Gewone Bostrechterspin *Coelotes terrestris* (Familie Trechterspinnen), een typische soort van droge loofbossen met veel dood hout. Foto: M. Ransy.

Er kunnen geen algemeen geldende beheermaatregelen aangeduid worden om de spinnendiversiteit te verhogen. Plaatsen in bossen met veel lichtinval zijn niet per se meer divers of interessanter dan meer gesloten bosstandplaatsen. Zoals eerder gezegd zijn veel soorten specifiek aan één habitat gebonden. We kunnen dus het best opteren voor een heterogeen bos (afwisseling van habitats binnen eenzelfde boscomplex) omdat dit kansen geeft aan meerdere soorten om optimaal te gedijen binnen het complex. Een vergelijking tussen het Walenbos (Tielt-Winge) en het bos t' Ename is een mooie illustratie daarvan (De Bakker, 1995). Door zijn homogeniteit was het bos t' Ename (door aanplantingen van Canadapopulier nadat het bos bijna volledig was gekapt) heel wat minder divers (alhoewel het intensiever bemonsterd werd) in spinnensoorten dan het meer heterogene Walenbos.

Het creëren van een kwaliteitsindex voor de 56 bosstandplaatsen bleek te hoog gegrepen omdat spinnenfauna's voornamelijk blijken te verschillen volgens geografische regio. Vroeger werd ook al gevonden dat spinnengemeenschappen kunnen verschillen naargelang bosbodemtype (o.a. het humustype) dat nauw samenhangt met de geografische regio en de boomsoort op de standplaats. Deze kenmerken bepalen de structuur van de strooisellaag die zich op zijn beurt uit in verschillende spinnengemeenschappen (Jocqué, 1973). Dit illustreert dat vele abiotische factoren met elkaar verbonden zijn en bijna onmogelijk zijn los te koppelen van elkaar. De gevonden verschillen hadden ook deels te maken met de keuze van de gekozen bosplots: in de Kempen werden voornamelijk jonge dennenbestanden bemonsterd terwijl dit in de leemstreek voornamelijk loofbossen waren. Een langduriger onderzoek op bossen in een zelfde geo-

De Zwarthandboswolvspin *Pardosa saltans* (Familie Wolfspinnen), een typische soort van bosranden en kapvlaktes. Foto: M. Ransy.

grafische regio met ongeveer dezelfde boom samenstelling en bodemvochtigheid (zie verder) zou een betere benadering geven en een betere index opleveren. Bij een eerste voorlopige studie van bossen in eenzelfde regio (Vlaamse Ardennen, De Bakker *et al.*, 2000) bleken de fauna's van de bossen in een zelfde geografische regio voornamelijk te verschillen volgens vochtigheid van de bemonsterde stations. Dit was ook een trend die werd gevonden bij de analyse van andere bossen die niet in het voornoemde project zaten. Verschillen in spinnengemeenschappen in boscosystemen worden immers niet alleen veroorzaakt worden door verschillen in ecologie, in habitatpreferentie van de soorten, maar ook door zoogeografische verspreidingsaspecten (Maelfait *et al.*, 1991).

Beheermaatregelen

Een eerste poging om in Vlaanderen beheermaatregelen te onderzoeken werd onlangs uitgevoerd in het Raspaille-Moerbekeboscomplex waar de invloed van bosexploitatie, boshistoriek en bosfragmentatie werd nagegaan op de aanwezige spinnen- en loopkeverfauna (Desender *et al.*, 2001). Een belangrijke conclusie was dat kleine bossen weliswaar een hogere diversiteit bevatten.

Als we echter kijken naar de specifieke habitatvoorkeur van de voorkomende soorten kunnen we duidelijk zien dat deze kleine bosvlekken een kleiner aandeel echte specifieke bossoorten bevatten. Niettemin kunnen zelfs kleine bossen nog specifieke bosgebonden soorten herbergen. Verder kon deze studie ook aanduiden dat veel spinnensoorten niet afhankelijk zijn van de ouderdom van een bos

Het Walenbos als voorbeeld van een droog loofbos, een habitat met veel Rode Lijstsoorten.
(Foto: K. Desender).

en dat geen soorten kunnen worden aangeduid als zijnde indicatief voor oud bos.

Zelfs specifiek bosgebonden soorten zoals de Gewone bostrechterspin *Coelotes terrestris* kunnen gevonden worden in jonge bosbestanden indien de juiste parameters voorhanden zijn. Exploitatie van bossen (dunnen, kappen, ...) zorgt ervoor dat open landschaps-

soorten (die voorheen in relictpopulaties aanwezig waren in het gesloten bos) een kans krijgen.

Een vroegere studie wees uit dat de spinnenfauna van een gegeven bosbestand niet alleen beïnvloed wordt door de karakteristieken van het bestand zelf (bijv. de boomsoort), maar tevens ook door de aard van de nabije bosbestanden en de aan-/afwezigheid van naburige open plekken. Dit is te wijten aan het binnendringen en koloniseren van bosbestanden door individuen die van nabije optimale populaties komen. Dit fenomeen verklaart grotendeels waarom de diversiteit groter is in kleine en heterogene boscomplexen in vergelijking met grote boscomplexen (Maelfait *et al.*, 1990). In een andere studie werd waargenomen dat de spinnenfauna's van verschillende bosbestanden (die qua vegetatie sterk verschilden) binnen een zelfde boscomplex beter op elkaar lijken dan dit het geval is voor fauna's van gelijkaardige bestanden (met gelijkaardige boomsamenstelling) tussen verschillende boscomplexen. Dit betekent dat de samenstelling van de spinnenfauna afhankelijk is van het soort bestand, maar ook van welk boscomplex dit deel uitmaakt.

Als conclusie kunnen we zeggen dat bepaalde beheermaatregelen (zoals gericht kappen) kunnen leiden tot spinnengemeenschappen die frequenter soorten bevatten die niet specifiek bosgebonden zijn. Men dient bij beheer van bossen rekening te houden met het zoveel mogelijk heterogeen maken van het bos, maar het is duidelijk dat heel wat meer en gericht onderzoek nodig is naar de specifieke effecten van beheermaatregelen op de spinnendiversiteit in bossen.

Literatuurlijst is opvraagbaar bij de auteurs

De Bakker Domir
Koninklijk Belgisch Instituut
voor Natuurwetenschappen
Departement Entomologie
Vautierstraat 29, 1000 Brussel
Domir.Debakker@natuurwetenschappen.be

Jean-Pierre Maelfait
Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
Jean-Pierre.Maelfait@instnat.be

Wie verder nog vragen zou hebben of geïnteresseerd is in onderzoek naar spinnen in bossen en andere habitatten kan altijd terecht bij de Belgische Arachnologische Vereniging (Arachnologica Belgica, ARABEL), K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent (Frederik Hendrickx, secretaris) of kan informatie over deze vereniging vinden op:
<http://www.allserv.rug.ac.be/~sgurdebe/Arabel/index.html>

VAN HULLE B & C

Boomkwekerijen sinds 1792

Urselweg 86 – B-9990 Maldegem-Kleit
tel.: 050 71 10 69 – fax: 050 71 57 92
e-mail: info@vanhullebc.be

specialiteit:

BOSPLANTEN & HAAGPLANTEN

Landschapsplanten; planten voor aanleg groene zones; groenschermen; dijkbeplanting; bermbeplanting (autowegen); jonge planten voor doorteelt in volle grond of container; zetstammen; jonge planten voor kerstbomenteelt.

Abies • Acer • Alnus • Buxus • Carpinus • Castanea • Crataegus •
Fagus • Fraxinus • Ilex • Larix • Ligustrum • Picea • Pinus •
Populus • Prunus • Pseudotsuga • Quercus • Sorbus •
Taxus • Thuya • Tilia • Viburnum • ...

Prijzen en advies op aanvraag • Contact: Bart en Carl Van Hulle

Houthappening 2002

Op zondag 17 maart 2002 wordt voor de zesde maal de Houthappening georganiseerd. De vorige edities konden telkens rekenen op meer dan 70 exposanten en ruim 4.500 bezoekers. De houthappening 2002 vindt plaats in de prachtige hallen van Flanders Expo in Gent en is gericht op alle liefhebbers en professionelen die met hout, bomen, bossen of zijn aanverwanten te maken hebben.

Onder de deelnemers vindt men zowel professionelen, kunstenaars, ambachtslieden, hobbyisten, instellingen en verenigingen die met hout of zijn aanverwanten werken.

Een greep uit het aanbod: houtdraaiwerk, beeldhouwen, scheepsmodelbouw, marqueterie, houten poppen, hout collecties, houthandel, pyrografie, houten voertuigen, houten speelgoed, boomverzorging, figuurzagen, gereedschappen, schilderen op hout en zo veel moois meer. Niet te vergeten zijn uiteraard de verschillende mogelijke opleidingsvormen in de houtwereld alsook de diverse informatiepunten.

Het is zeker een must om dit evenement te bezoeken. Nu reeds zijn deelnemers ingeschreven uit België, Nederland, Duitsland en Frankrijk.

Houthappening 2002 is niet alleen een tentoonstelling, maar er wordt ook actief met hout gewerkt.

Zo worden verschillende technieken in meerdere workshops gedemonstreerd en uiteengezet aan het publiek. Zo kan je figuurzaagwerkers, beeldhouwers, houtdraaiers enz, ... aan het werk zien.

Ook de allerkleinste houtbewerker worden dit jaar niet vergeten. Er is opnieuw de knusse

timmerhoek waar de kinderen ongestoord aan het werk kunnen. Hun souvenir kunnen de kleine houtbewerker uiteraard meenemen naar huis.

Opnieuw kunnen we de veiling aankondigen van boomstammen. Deze stammen zijn door de bosgroepen bijeengebracht. De catalogus kan steeds opgevraagd worden op het secretariaat.

Houthappening 2002

Flanders Expo in Gent
Zondag 17 maart 2002
doorlopend te bezoeken
van 10.00 uur tot 17.00 uur

Inkom:

- volwassenen: € 4
- studenten en 65+: € 2
- kinderen -12j: gratis

Meer info:

Secretariaat HOUTHAPPENING
Juliaan Claerhoutstraat 17
8572 Anzegem-Kaster
Tel.: (056) 68.73.18
Fax: (056) 68.74.67
www.houthappening.be
info@houthappening.be